

ΣΑ ΣΠΟΥΔΗ, ΣΑ ΣΑΤΥΡΑ

Τοῦ Γιάννη Χατζηανδρέα, γιὰ τὴν
ἀγάπῃ ποῦ μοῦχει.

Κάτι ἀσφαλῶς θάχε συμβεῖ μεστὴν κάψα τοῦ μεσημεριοῦ, γιὰτὶ τώρα κάμποση ὥρα πού τὸ τραῖνο εἶχε σταθεῖ σιτὴν ἄκρα τοῦ δρόμου.

Ἕνας ἄνθρωπος μὲ κίτρινη φορεσιὰ κατέβηκε ἀπὸ τὸ πίσω βαγόνι καὶ ζήτηξε νὰ τηλεφωνήσῃ. Ἦταν ὑπάλληλος τῆς ἐταιρείας τῶν τραίνων. Κι' ἄξαφνα ξέσπασε ἓνας θόρυβος ἐκεῖ στὸ πίσω βαγόνι, κάποιες δυνατὲς φωνὲς ἀκουστήκανε ἀνάμεσα σιτὸν πολὺ κόσμον, ὕστερα πάψῃ — μιὰ νεκρική σιγὴ! — Ἀσφαλῶς σὲ τέτοιες περιστάσεις κάτι θὰ συμβαίνει...

Εἶχαν περιτριγυρίσει μερικοὶ τὸν ὑπάλληλον καὶ σὰν πεινασμένα στόματα, πού καρτεροῦσαν τὴν τροφή, ζητοῦσαν νὰ μασοῦνε.

Ὁ ὑπάλληλος βρέθηκε σὲ στενάχωρη θέση — ἀπὸ τὴ ζέστη φαίνεται, ἐξήγησε, ὕστερα ἀπὸ σκέψη — γιὰ φαντασθῆτε 42 βαθμοὺς πάνω ἀπὸ τὸ μηδέν! Καὶ πουλάκι νὰ εἶναι κανεὶς θὰ σκάσει... Ἔτσι μαθεύτηκε σὲ λίγο πὼς κάποιος πέθανε καθὼς ταξίδευε, καὶ πέθανε ἀπὸ τὴ πολλὴ ζέστη.

Ὁ ἥλιος ἔκαιγε. Ἐκαιγε ἀνυπόφορα. Μόλις εἶχανε βρέξει τοὺς δρόμους, καὶ μιὰ ζεστὴ ἀχνάδα σοῦ χτυποῦσε τὸ πρόσωπο, κι' ἀνάσαινες μιὰ μυρουδιά σὰν ἀπὸ νιόσκαφτο χῶμα.

Πόσα τέτοια πράματα συμβαίνουν στὴ ζωὴ...

Τὸ δράμα ξετυλίχτηκε ἥσυχα καὶ δίχως κανένα θόρυβο. Ὁ θόρυβος ἔγινε ἔπειτα, ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμον. Ἐκεῖ πού καθόντανε σταβροπόδι κάποιος κύριος, ἓνας ἀπλὸς ἄνθρωπος, πέθανε! κανεὶς δὲν τόνισε στὴν ἀρχὴ μόνο μιὰ ἐφημερίδα πού κρατοῦσε κύλησε ἀπὸ τὰ χέρια του, — καὶ κάποτε σ' ἓνα τίναγμα τοῦ τραίνου, ἔγυρε. κ' ἔγυρε τόσο πολὺ στὶς πλάτες ἐνὸς κυρίου, πού παραπονέθηκε — σὰς παρακαλῶ.... — Εἶπε ὁ κύριος, καὶ τότε ὁ ἄλλος ἀπὸ ἓνα καθαρὸ παιδιάτικο πείσμα, ἔγυρε ἀκόμα, ὥσπου κυλίστηκε στὰ πόδια του. — Τὶ ἐγωϊστικὴ φάρσα πού φτάνει στὸ γε-

λεῖο, εἶπε ξανὰ ὁ κύριος. Ἴσως νὰ κρύβανε κάποια ἀλήθεια τὰ λόγια του, «Τὶ ἐγωῖστική φάρσα». — Τὶ φάρσα σκεφτήκανε πὶὸ ἀπλᾶ καὶ οἱ ἄλλοι.

Ὑποθέσανε στὴν ἀρχὴ πὼς θὰ ἦτανε μιὰ σύντομη λιποθυμία (φάρσα τῆς ὑγείας) ἔπειτα παραιτήρησαν πὼς ἦταν χλωμός, τρομερὰ χλωμός — μποροῦσε καὶ νὰ εἶχε πεθάνει (ἐδῶ ἡ φάρσα τοῦ θανάτου) καὶ σοβαρευτήκανε.

Μαζεύτηκαν ὁ ἓνας πλάϊ στὸν ἄλλο γιὰ ν' ἀφίσουνε μέρος στὸ πιῶμα (πάντοτε μιὰ θέση χρειάζεται σ' ἓνα νεκρὸ) καὶ τὸ τραῖνο σταμάτησε.

Ἐνα κάρο περνᾷ, οἱ ἀρόδες τρίζουνε, τρίζουνε πολὺ. Τὸ πληθὸς ἀγαναχτεῖ — ἡσυχία πρέπει! Ὅμως σὲ λίγο καθὼς τὸ κάρο φεύγει κι' ὁ κρότος σβύνει προσπαθοῦν νὰ πιάσουν τοὺς τελευταίους ἤχους.

— Τώρα πὼς καίγει τὸ μεσημέρι! — Κι' εἶναι κάμποσος ὁ κόσμος πὺν περιμένει. Διάφορος μὲ διάφορα ἐπαγγέλματα. Ἐργάτες, τραπεζιτικοὶ ὑπάλληλοι ποῦχουν τὸ πρόσωπο ἀναμμένο ἀπὸ τὴ βιάση τους. Αὐτοὶ λογαριάζουν ἀνήσυχοι τὴν ὥρα γιὰ νὰ προφτάσουνε νὰ φᾶνε καὶ στρέψουνε πίσω στὴ δουλιά. Κι' ἡ δουλιὰ γυρίζει στὸ μυαλὸ τους σὰν τὰ φτερὰ ἐνὸς μύλου — ἡ δουλιὰ κι' ἡ τροφὴ.

Ἐγινε τότε λόγος ἂν ἔπρεπε νὰ ξεκινήσει μονάχο του τὸ τραῖνο, κι' ὅταν λέγανε «μονάχο του» ἐννοοῦσανε δίχως «ἐκεῖνον». Νὰ τὸν μεταφέρουνε κάπου.

— Ὅχι, ὄχι, διαμαρτυρήθηκε ὁ ὑπάλληλος τῆς εταιρίας τῶν τραίνων, αὐτὸ ἀντιβαίνει τοὺς νόμους. Μερικοὶ ρωτηθῆκαν τί θέλει νὰ πεῖ μ' αὐτὰ τὰ λόγια κι' ἡ συζήτηση ἄναψε. Μιὰ γυναῖκα μουρμουρίζει ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμο.

— Δύστυχη μάνα πὺν θὰ τὸν περιμένει. — Καὶ τὰ φαντάζεται ὅλα σὰν μητέρα πὺν εἶναι. Τὸ φαῖ εἶνε στὸ τραπέζι καὶ κρυώνει. Ἐκεῖνη τὸν καρτερεῖ ἀνήσυχη στὸ παρὰθυρο.

Πὼς, εἶνε ἡ ὥρα του, ἀναρωτιέται — κι' ἡ ἰδέα αὐτὴ τῆς γίνεται πόνος.

Λίγο πὺν κεῖ κουβεντιάζουνε ἡσυχᾶ. Μιλοῦσε ἓνα ἔξυπνο — πολὺ ἔξυπνο ὑποκείμενο. Ἐνας γραφιάς ἀπελπιστικὰ κοντούλης καὶ πὺν ἔπασχε ἀπὸ μυωπία. Φοροῦσε ἓνα

ζευγάρι γυαλιά που κάθε τόσο προσπαθοῦσε νὰ τὰ σιηρίζει στὴ μύτη του. Ἡλικία δὲν εἶχε.

— Ἕνας ἀρτίστας, ἔλεγε γιὰ τὸν πεθαμένο. Μιὰ ψυχὴ ἀληθινὰ καλλιτεχνική, κι' ὅξω ἀπὸ μερικὲς ιδιοτροπίες, ἡ ροπή του στὸ καλὸ ἦταν ἔμφυτη.... (Ἐπειτα τοῦλθαν αὐτὰ τὰ λόγια στὸ σιόμα: «τὸ καλὸ ὅλοι τὸ κρύβουμε μέσα μας, εἶνε ὁ σκοπὸς νὰ τὸ καλλιεργήσουμε». Ἀλλὰ δὲν τὰ εἶπε. Σκέφτηκε πὼς τὰ ἠθικὰ αὐτὰ λόγια ἦσαν χιλιοειπωμένα).

— Ἔτσι ναι πάντα, εἶπε κάποιος ἄλλος, ὁ καλὸς ἄνθρωπος ψωφάει στοὺς πέντε δρόμους....

Ἡ μοῖρα μας τέτοια, φίλε μου, μίλησε ξανὰ ὁ γραφιαῖς, κι' ἔχουμε μιὰ ἀδυσώπητη μοῖρα, ἐμεῖς ὁ φτωχόκοσμος, σὰ νὰ φταίξιμε σὲ τίποτα, κι' ὅταν λέγω φτωχόκοσμος ἐννοῶ τὸν τίμιον ἄνθρωπο, (καὶ πάλι μιὰ κάποια ἰδέα ἠθικῆς ἀρχῆς τριγύρισε στὸ μυαλό του).

— Ματαιιότης...!! εἶπε μιὰ φωνή.

— Ναὶ ματαιιότης καὶ πάντα ματαιιότης, τραγουδαίει ἓνας ποιητὴς νομίζω ἐκκλησιαστὴς, καὶ κιτάρὰ που δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε ἄλλιῶς. Κι' ἂν θελήσουμε νὰ φιλοσοφήσουμε κοματάκι, νὰ κυτάξουμε πιὸ πέρα, τὸ νόημα τῆς ζωῆς μᾶς διαφεύγει τελειωτικά....

— Πὼς εἶπατε; τὸν ἀρώτησε ὁ ἄλλος.

Ὁ γραφιαῖς τότε ἀρχίνησε νὰ πηγαينوέρχεται μὲ τὰ χέρια δεμένα πίσω. Θυμήθηκε ὅλα τὰ βιβλία που διάβασε.

— Εἶπα τὸ νόημα τῆς ζωῆς μᾶς ξεφεύγει καὶ δὲ γελάω. Γιὰτί ζοῦμε; νὰ μιὰ ἐρώτηση που ἀρχινάει ἀπὸ τὸ σκουλήκι καὶ τελειώνει στὸν ἄνθρωπο. (Ἐδῶ ἀόριστα τὸν ἀνησύχησε ἡ σκέψη πὼς ἔκανε μιὰ γκάφα). Αὐτὸς στάθηκε κι' ὁ πρῶτος στοχασμὸς τοῦ πρωτόγονου... Χωρὶς κανένα λόγο τίποτα δὲ γίνεται, καὶ δημιουργήσαμε τὴ Θεότητα. Ἀπτὰ χέρια μας βγῆκε....

Μιλοῦσε ἔτσι κι' ἡ ματιὰ του πῆρε μερικὰ βρώμικα στάσιμα νερά. Οἱ συλλογισμοὶ του μπερδευτήκανε. Φαντάστηκε ἓνα μικρὸ, ἀπείρως μικρὸ καραβάκι νὰ πλέει πάνω στὰ βρώμικα νερά. Τοῦκανε κακό. Εἶχε τὴν ἀντίληψη πὼς αὐτὴ ἡ φαντασία ἦτανε παιδαριώδεια, ἐντελῶς παιδαριώδεια, καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ σκέπτεται ἄλλα πράγματα ἐτούτῃ τῇ στιγμῇ. Ὅμως τὸ καραβάκι πλέει ἤσυχα, τόσο ἤσυχα καὶ ἀνάλαφρα — κι' ἡ ζωὴ; ρωτήθηκε ἄξαφνα. Κι' ἡ ζωὴ

ἀσύλληπτη καὶ μυστηριώδικα τὸν βασανοῦσε μὲ τὰ καμώματά της. Θυμήθηκε πὼς κάποτε ἔπιασε ἓνα πληγωμένο πουλί, καὶ τοῦκανε ἐντύπωση τὸ χτυποκάρδι του. Τίς - τὰς ἔκανε ἡ καρδούλα του τρομαγμένη, καὶ ὅλη ἐκαίνη ἡ μικρὴ ὑπαρξὴ ἔτρεμε σιὰ χέρια του. Ὁ φόβος λοιπὸν ἐκδηλώνεται τόσο ἐντόνα παντοῦ; ὁ φόβος αὐτὸς τοῦ θανάτου; Καὶ πάλι σύγχισε τὴ ζωὴ μὲ τὸ καραβάκι καὶ φουρκίστηκε. Ὅταν κάποτε ζαλισμένος ἔγερνε πάνω ἀπὸ τὰ μεγάλα βιβλία, καὶ λογάριαζε λογάριαζε τύχαινε νὰ μὴ φτάνει ποτὲ σ' ἓνα τέλος, τᾶρσσε τότε νὰ παραβῇ μὲ τὰ νοῦμερα τὶς σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου. Στοιβαζουμε, στοιβαζουμε ἐντύπώσεις, γυρεύουμε, χωρὶς ποτὲ νὰ φτάσουμε σ' ἓνα τέλος. Ὁ νοῦς του πῆγε στὸ νεκρό. Εἶδε ἀπὸ μακρὰ τὸ χλωμό του πρόσωπο, καὶ σκέφτηκε πὼς τίποτε πλέον σ' αὐτὸν δὲν εἶνε ἀντιληπτό. Μήτε κεῖνο τὸ ζεστὸ μεσημέρι, μήτε οἱ κουβεντοῦλες τους. Τώρα ἀχρηστεύει σὰν ἓνα κομάτι κρέας, καὶ τίποτε ἄλλο, σὰν ἓνα κομάτι «ψόφιο κρέας» ποὺ θὰ μύριζε μέσα σὲ εἰκοσιτέσσερις ὥρες. Τέτοια λοιπὸν μιξέρια; καὶ νιώθει σὰν τὸν αἰώνιο ἄνθρωπο τὴ θλίψη καὶ τὸν τρόπο τῆς ἀνυπαρξίας.

Τὴ γυναῖκα ἢ σκηνὴ τὴν ἀνησυχοῦσε ἀκόμα. — Ἡ μητέρα θᾶχε κουρασμένο πρόσωπο ἀπὸν κάματο τῆς ἡμέρας. Δούλεψε, δούλεψε γιὰ νὰ μεγαλώσει αὐτὸ τὸ παιδί καὶ τώρα ἀργεῖ, πόσο ἀργεῖ νὰ ἔρθει. — Πλησίασε καὶ ρώτησε δειλὰ - δειλά. — Εἶχε μητέρα;

Ὁ γραφίᾳς δὲν ἄκουσε. Σεριάνιζε μὲ τὰ χέρια δεμένα πίσω. Εἶχε μιὰ ὀλοφάνερη νευρικότητα. Προσπαθοῦσε νὰ στηρίξει τὰ γυαλιὰ στὴ μύτη του καὶ μίλησε πάλι. Μερικοὶ τὸν προσέχανε.

— Ὁ μακαρίτης ἦταν ἄθεος....

— Μπᾶ... Μπᾶ..., ἀκούστηκε ἀπὸ δύο - τρία στόματα.

— Μέχρι τὸ κόκκαλο!

Τὸ νέο τοὺς φάνηκε παράξενο. Σχημάτισαν ἓνα κύκλο γύρω του.

— Τότε θὰ ἔπασχε ἀπὸ φθίση τῶν κοκκάλων πετάχτηκε κι' εἶπε ὁ ὑπάλληλος τῆς ἐταιρίας τῶν τραίνων.

Γελάσανε βιασμένα.

— Χέ, χέ ἀστεῖο καλαμποῦρι....

— «Τὶ ἐκφυλισμένοι», σκέφτηκε ὁ γραφιάς, κι' ἐξα-
κολούθησε:

— Μιὰ μέρα τὸν εἶδα δίχως κραθάτα, καθόμαστε κά-
ποτε στὸ ἴδιο σπῖτι, δίχως ἐκείνη τὴν ὑπέροχη κραθάτα του,
πὺν τὸν ἔκανε καλλιτέχνη. Τὴν εἶχε χάσει (Κ' ἐδῶ πάλι μιὰ
γοργὴ φαντασία τὸν ἐπαίδεψε. Ὁραματίστηκε πὺς αὐτὴ ἡ
περίφημη κραθάτα πῆρε τὸ σχῆμα ἐνὸς κόρακα καὶ κατέ-
τρωγε τὰ σωθικὰ τοῦ πεθαμένου.... Εἶνε ἡ ἀλήθεια πὺς εἶ-
χε κάποιο, κωμικὸ νόημα στὸ βάθος αὐτὴ ἡ εἰκόνα, πὺν τὸ
δαισιτάνετο καὶ ὁ ἴδιος δίχως ποτὲ νὰ καταλάβει τὸ γιατί).
Ναί, τὴν εἶχε χάσει. ... Μέσ' ἀπτὰ δόντια του μουρμούριζε
τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ — Ποῦ νὰ τὸν πάρει ὁ διάβολος ἔλε-
γε. — Χέ, Χέ, τὶ μεγαλεῖο πὺν ἔκρυβε αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος.
Ἔλεγε νὰ πάρει ὁ διάβολος ἐκεῖνον τὸν μικρὸ Θεὸ ποῦχει
ὁ καθένας μέσα του. Ἔχετε δεῖ ποτὲ ἓνα μικρὸ Βουδδα
στὶς βιτρίνες; Κάθεσαι σταυροπόδι, μὲ μιὰ ἄφιαστη γαλήνη!
Ἔτσι κι' ὁ δικὸς μας Θεός. Τοῦχουμε μιὰ βιτρίνα καὶ κά-
θεται γαλήνιος.... Ὁ μακαρίτης φαίνεται νὰ ξεκαθαρίσει
μιὰ καὶ καλὴ μὲ τὸν μικρὸ αὐτὸ θεό. Τὸν κατέβασε μιὰ μέ-
ρα ἀπτὴ βιτρίνα καὶ τὸν ἄφησε νὰ πέσει. Φυσικὰ τὸ γυά-
λινο ἄγαλμα ἔσπασε κ' ἔτσι ἔζησε μὲ τὰ συντρίμματα μο-
ναχός, ὀλομόναχος....

Ὁ ὑπάλληλος τῆς ἐταιρίας τῶν τραίνων τὸν ἐρώτη-
σε ἂν ὅλα αὐτὰ ποῦλεγε ἦταν ἀλήθεια.

Πέρα ὡς πέρα, τοῦ ἀποκρίθηκε. Κι' ἄξαφνα δάγκωσε
τὸ μικρὸ του δαχτυλάκι μὲχρι πόνου. Τίποτε δὲν ἦταν
ἀληθινὸ κι' εὔρισκε μιὰ ἡδονή, μιὰ ὑπέρτατη ἡδονή μέσα
σ' αὐτὸ τὸ ψέυμα. Ὅπως καμμιά φορὰ μῶς τραβάει ἓνα
ξεγέλασμα. Αἰσθανόταν τὴν ἀνάγκη νὰ δημιουργήσῃ ὁ
ἴδιος ἓνα πρόσωπο, κι' αὐτὸ τὸ πρόσωπο εἶχε κάτι ἀπὸ
τὸν ἑαυτό του. Πρῶτη φορὰ ποῦνιωθε μιὰ λευτεριά πρω-
τοβουλίας — Ἔτσι ὅπως τὴ φαντάστηκε ἀπὸ τὴν πρώτη
μέρα πὺν διάβασε τὸ βιβλίο: νὰ φτιάξῃ κι' αὐτὸς κάτι δι-
κό του, ἐντελῶς δικό του κι' αὐτὴν τὴν προσπάθεια τὴ σπα-
τάλησε ἀργότερα γυρμένος πάνω σ' ἓνα βιβλίο νὰ παίζει
μὲ τὰ νοῦμερα. Εἶχε μάθει νὰ λογαριάζῃ τὶς μέρες καὶ τὴ
ζωὴ τὴν ἴδια μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια, ὅζω ἀπὸ κάθε φτε-
ρούγισμα. Τώρα τούτῃ τὴ στιγμή πόσο κοντὰ εἶνε στὸ
πνεῦμα τῶν βιβλίων.... Ἔδεσε τὰ χέρια του πίσω πὺν σφι-
χτὰ ἀκόμα καὶ σὰν ἀληθινὸς δημιουργὸς διηγῆθηκε μιὰ ἱ-

στορία και κάπου κάπου ή ιστορία αυτή ήταν ή δικιά του. «Είπε πώς τὸν λέγανε Γιάννη ἀλλὰ συνήθως τὸν φωνάζανε Γιαννάκη, γιὰ χαϊδευτικό. Τοῦ ἄρεζε ὅταν ἦταν μικρὸς νὰ φτιάνει χάριτνα καραβία καὶ τὰ ταξίδευε μέσα σὲ ριχά, βρώμικα νερά. Ἡ μητέρα του — ἄξαφνα ἐδῶ τὸν διέκοψε μιὰ γυναίκα, καὶ τὸν ἐρώτησε ἀνήσυχα.

— Ζεῖ ;... ζεῖ ἡ μητέρα του ;... —

Ἐκεῖνος σαστισμένος τὴν ἐκύταξε....

ΜΙΧΑΛΗΣ ΦΑΡΔΟΥΛΗΣ

Η “ΤΡΙΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ”

ΚΑΙ Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ

Στὴν «Ἀναγέννηση» (Ἰούλης-Αὐγουστος 1929) ὁ κ. Κ. Βάρναλης γράφει γιὰ τὴν «Τριλογία τοῦ Πνεύματος» τοῦ κ. Ε. Π. Παπανούτσου.

Οἱ νεοέλληνες κριτικοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, γράφουν γιὰ ἓνα βιβλίο μόνον ὅταν πρόκειται νὰ τὸ χτυπήσουν—εἴτε ἐπειδὴ τὸ βιβλίο δὲν εἶνε καλὸ, εἴτε ἐπειδὴ δὲν ταιριάζει μὲ τὶς προσωπικὰς πεποιθήσεις καὶ τὰ δογματὰ τους. Δηλαδή πιάνουν τὴν πέννα ὅχι γιὰ νὰ κρίνουν, ἀλλὰ γιὰ νὰ κατακρίνουν. Κι’ αὐτὸ ἔχομε διδόμενα νὰ τὸ πιστεύομε, διδόμενα ποὺ δὲν θὰ ἀποσιωπήσομε, γιὰτὶ μᾶς ἀρέσει τὸ ξάστερο καὶ τὸ ἴσιο. Τρανὸ παράδειγμα ἡ στάση τῶν νεοελλήνων κριτικῶν γιὰ τὴν «Τριλογία τοῦ Πνεύματος». Στὴν Ἀθήνα, καὶ εἴμαστε σὲ θέση νὰ τὸ ξέρομε καλὰ, τὸ βιβλίο αὐτὸ ἄρεσε σὲ πολλοὺς ἀπ’ αὐτοὺς ποὺ γράφουν τακτικὰ κριτικὰς, ποὺς ὅμως ἔγραψε γιὰ δαῦτο. Χώρα ἀπὴν κριτικὴ τοῦ κ. Ρῶτα στὰ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» ποὺ παίνεσε μὲν τὸ βιβλίο ἀλλὰ μεταχειρίστηκε τὴν κριτικὴν του πᾶνω σ’ αὐτὸ γιὰ νὰ ἐκθέσει τὶς δικὰς του γνώμης καὶ ὅχι νὰ παρουσιάσει τὶς γνώμης τοῦ συγγραφέα ποὺ ἔκρινε καὶ